

NÉMETORSZÁG ÉS FRANCIAORSZÁG: EURÓPA TENGELYE? — AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓ KÉRDÉSEI AZ ELTÉRŐ GAZDASÁGI MODELLEK NÉZŐPONTJÁBÓL**GERMANY AND FRANCE: BACKBONE OF EUROPE? — QUESTIONS OF THE EUROPEAN INTEGRATION FROM THE POINT OF VIEW OF THE DIFFERENT ECONOMICAL MODELS**

A cikk alapvetően azzal foglalkozik, hogy Németország és Franciaország mennyire tekinthető az Európai Unió tengelyének, és mennyire lehetnek közösen képesek az európai integráció mélyítésére. Véleményem szerint ugyanis annyira eltérő a két ország gazdasági modellje, hogy az a közös európai gazdaságpolitika kialakításának gátja lehet. Németország egy nagyon nyitott, versenyképességen és exportértékesítésen alapuló gazdaságot alakított ki, míg Franciaország fenntartotta a hagyományos jóléti társadalom belső fogyasztáson alapuló gazdasági modelljét.

Can we regard Germany and France as the backbone of the European Union? Are they really capable of deepening of the European integration? In my opinion the economical models of this two countries are so different that could be obstacle of the common European economic policy's formation. Germany has a widely opened economy based on competitiveness and exportsales, meanwhile France sustains the traditional welfare state based on interior consumption.

Németország és Franciaország kettősét előszeretettel nevezi mind a politikatudományi szakma, mind a média az Európai Unió és egyben Európa tengelyének. Annak a tengelynek, amely — a harmadik európai középhatalom, az euróznából kimaradó, és magából az Európai Unióból is egyre jobban kikandikáló¹ — Nagy-Britanniával szemben az európai integráció erősödésének motorját képezi. Ebben a cikkben én arra keresem a választ, hogy mennyire tekinthető tengelynek és motornak e két állam együttműködése. Hiszen egy valódi műszaki rendszer csak úgy működik, ha a rendszer elemei meghatározott módon, együttesen és egyszerre töltik be funkcióikat. Így keletkezik a teljesítmény, így indul be a motor. És ugyanígy, az integráció motorja is csak akkor működik, ha elemei együttesen, ugyanabba az irányba húznak. Elmondható-e ez Németországról és Franciaországról?

A választ gazdaságpolitikai szempontból közelítem meg. Ennek oka, hogy az Európai Unió, mint szervezet ugyan 3 pilléren nyugszik, de messze a legnagyobb, legerősebb és legrégebbi pillér a gazdasági terület. A — többé-kevésbé (?) — közös kül- és biztonságpolitika, valamint az igazságügyi- és rendészeti együttműködés mellett az Európai Unió még döntően mindig egy regionális gazdasági integrációnak tekinthető. Sokan, sok helyen leírták már, hogy a gazdasági integráció jelenlegi európai formája működésképtelen. Én magam is megtettem ezt egy korábbi cikkemben.² A gazdasági integrációnak vagy magasabb fokára kell lépni, vagy éppen visszafele, csökkenteni kell azt. Ez ma már vitathatatlan. Az utóbbi lépés — az integráció leépítése —, az európai politikai elit döntő része számára — jelenleg — vállalhatatlan. (És tegyük hozzá: érdekeltsége is másik irányba mutat.) Így nem marad más lehetőség, mint az integráció mélyítése. De vajon mennyire egységes ebben a német és francia politika? Mert teljesen ellentétes érdekek és elképzelések mentén aligha történhet meg az integráció mélyülése.

A probléma ugyanis az, hogy a jelenlegi német és francia gazdasági (és tegyük hozzá társadalmi) modell élesen eltér egymástól. Talán a történelemben még sose tért el ennyire, és egyáltalán nem a konvergencia, hanem inkább a további

¹ http://www.portfolio.hu/gazdasag/felhagyhat_az_inflacios_celkovetessel_nagy-britannia.177087.html (letöltés: 2012.12.15.)

² Taksás Balázs: Az euró válsága (!?) In – Bolyai Szemle 2010. 3. sz.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

divergencia irányába tart. És ebből az eltérő modellből adódik, hogy a két országban mind a saját országgal, mind Európa jövőjével kapcsolatos gazdaságpolitikai elképzelések is erősen különböznek egymástól.

Mit értünk az alatt, hogy eltérő gazdasági modell? Hiszen alapvetően mindkét ország társadalmi-gazdasági berendezkedése az európai (kontinentális) modell alapján épül fel, amely például jelentősen eltér az angolszász rendszertől vagy még élesebben a távol-keleti típusoktól. Ez valóban így van, hiszen a külvilág többi részéhez viszonyítva hasonlóan tűnhet a két ország berendezkedése. Azonban Európán belül szemlélve a két ország pályája az elmúlt 1,5 évtizedben eléggé elszakadt egymástól. Ebben az időszakban Németország változott gyorsabban és nagyobbat, és egy nagyon nyitott, nagyon globalizált és erős versenyképességen alapuló gazdaságot épített fel. (Természetesen ez a modell és ez a változás nem előzmények nélküli.) Ezzel szemben a francia modell globalizáltsága és nyitottsága jóval kisebb, valamint a versenyképességgel szemben erősebben preferált benne a társadalmi újraelosztás és a megszerzett szociális jogok megvédése. Mivel ez a két szemlélet nem csak e két országot állítja szembe, hanem egész Európát megosztja, fontosnak tartom bővebb kifejtésüket.

A német modell alapvetően a versenyképességen és az exportértékesítés foglalkoztatásban betöltött jelentős szerepén alapul. A versenyképességnek és a gazdasági nyitottságnak előfeltétele, hogy a német gazdaságban a többi kiemelkedően fejlett országhoz képest még mindig jelentősebb szerepet töltsön be az ipar, azon belül is a legtechnológiaigényesebb és legnagyobb hozzáadott-értéket produkáló ágazatok. Ugyanis áruexportból még mindig jóval nagyobb bevételhez lehet jutni, mint szolgáltatás-exportból, ráadásul a gyáripar nehezebb átköltöztetni a világ másik felére, mint az exportálható szolgáltatásokat. A high-tech ipar jelentős szerepén túl fontos, hogy a német gazdaság világszinten is az élen jár az innovációban, ami szintén a versenyképesség egyik fontos összetevője. E mellett a másik fontos összetevő a költségtényező. A német gazdaság hosszabb ideje reálbér-deflációs alapon működik. Ez azt jelenti, hogy a német (nominál) bérek kisebb ütemben emelkednek, mint az árszínvonal. Ez azzal jár, hogy a német termelés munkaerőköltségei világpiacon folyamatosan csökkennek. Ennek következtében a német ipar termékei nem csak technológiailag tartoznak az élvonalba, hanem relatív — versenytársaikhoz viszonyított — árak is folyamatosan csökkennek. Így egyre eladhatóbbá válnak, ami nem csak a német fizetési mérleget gazdagítja, hanem munkahelyeket is teremt. A bérdeflációs politikát azt teszi lehetővé, hogy egyrészt a német munkaerőpiac nyugat- és dél-európai társaihoz képest nagyon rugalmas, másrészt a szakszervezetek is engedékenyebbek, mert belátják azt, hogy túlzott ellenállásuk eredménye a németországi gyárak bezárása és Kelet-Közép Európába vagy Kelet-Ázsiába történő költöztetése lenne.

Ennek a német gazdasági modellnek a logikája az, hogy egyrészt a globalizáció versenykatalizátor hatásai alól senki nem vonhatja ki magát, másrészt véleményük szerint az európai jóléti társadalmak már nem képesek olyan mértékű keresletbővülést produkálni, ami komoly gazdasági növekedésnek lehetne a motorja. Így a világ más, gyorsabban növekvő régióiban kell új piacokat találni. Mint például Észak-Amerika, Távol-Kelet benne Kínával, Dél-Amerika felzárkózó országai, Közel-Kelet stb. A világpiacon történő értékesítésnek az alapja azonban a fent említett versenyképesség megteremtése. Akár annak árán is, hogy a német bérek vásárlóereje folyamatosan csökken. Ez az ára annak, hogy a foglalkoztatottság az exportnak köszönhetően folyamatosan magas szinten áll, s nem alakul ki jelentős szociális probléma és feszültség. A modell logikájának harmadik összetevője pedig az, hogy a világpiacon a versenyképesség ellenére azért a német termékek legnagyobb felvevőpiacai még mindig az Európai Unió országai. Azaz a versenyképesség döntően az európai értékesítés biztosítottát teremt meg. És hogyan nőhet a német termékek értékesítése egy olyan piacon, ami csak nagyon lassan növekszik? Hát úgy, hogy kiszorít onnan más termékeket! A német gazdaság sikerének egyik titka, hogy óriási teret nyert Európában azzal, hogy árban és/vagy minőségben ki tudta szorítani a helyi termelés egy jelentős hányadát. Tehát a német siker egyben más európai gazdaságok problémáival jár együtt!

A francia modell ezzel szemben a klasszikus nyugat-európai jóléti társadalmak eszméjén alapul. A termelés alapja az erős belső fogyasztás. Ez az erős belső keresleti piac egyrészt a magas reálbéreken, másrészt a jelentős mértékű jöve-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

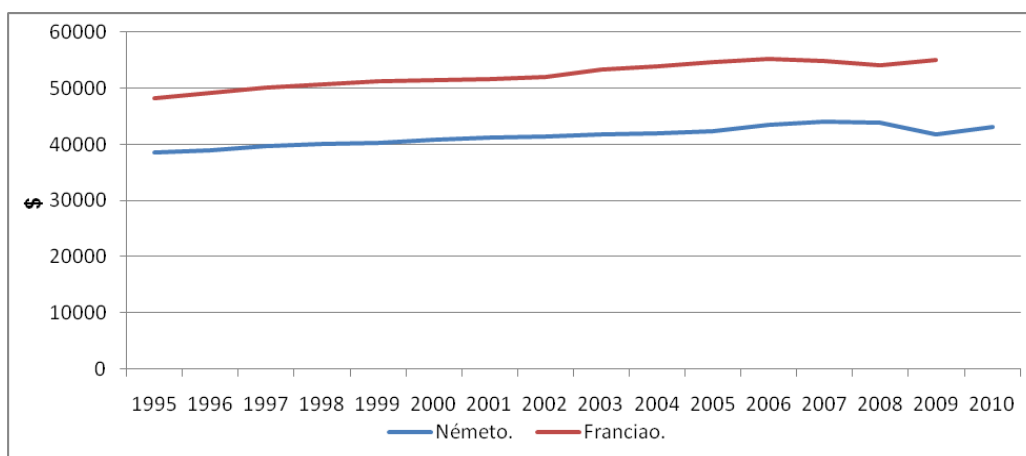
TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

delem-újraelosztáson támaszkodik. A magas reálbéreket az erős és harcos érdekvédelmi szervezetek, valamint a rugalmatlan és a munkavállalóknak kedvező munkaerő-piaci szabályzók teszik lehetővé, míg a magas jövedelem-újraelosztás alapjai a magas (főleg tőke- és munkajövedelem) adók. Ez a fogyasztói társadalom működésének rendszere, ahol a magas reáljövedelemért cserébe a munkavállaló fogyaszt, azaz vásárolja a vállalat termékeit, ezzel fenntartva annak termelését és saját munkahelyét, munkajövedelmét. Ebből a logikából adódóan a francia társadalomtudomány nem hisz a rugalmas munkaerőpiac pozitív erejében.³

A francia gazdaságról nem lehet azt állítani, hogy egyáltalán nem versenyképes. Az egy foglalkoztatottra jutó GDP értéke 12.000 dollárral magasabb, mint Németországban.⁴ Nagyvállalatai mind az ipari, mind a szolgáltatási ágakban csúcstechnológiájukról híresek. Problémája a versenyképesség másik tényezőjével, a költségekkel van. A francia társadalom és a francia gazdaságpolitika az elmúlt évtizedekben a németnél kevesebb figyelmet szentelt a globalizáció kiteljesedése és az európai integráció elmélyülése okozta versenyturbulenciának. Szemlélete a 68-as baloldali gondolatok óta nem igazán változott. Továbbra is a minél magasabb társadalmi jólét elérése a cél, a folyamatosan növekvő reálbérek és az egyre bővülő jóléti, szociális funkciók segítségével. Azonban a 60-as években még aligha beszélhettünk valós világpiacról, a termelés és értékesítés transznacionalizációjáról, valamint a tőke hihetetlenül felgyorsult nemzetközi áramlásáról. Akkoriban még nemigen fordult elő, hogy vállalatok termelésüket szinte egyik pillanatról a másikra átköltöztessék a világ másik felére. Azonban napjainkban a folyamatosan növekvő munkaerő-költségek és újraelosztási-terhek a francia vállalatoknak innovatív működésük ellenére is egyre komolyabb versenyképességi problémát okoznak. Ami piavesztést eredményez, az pedig munkahelyek megszűnését. Ezért a francia társadalomban egyre nagyobb problémát okoz a tartós munkanélküliek jelentős, valamint az inaktívak növekvő száma. Ezzel párhuzamosan a jóléti funkciók fenntartása a még hazai földön működő vállalatokra további terhet ró. Mindezen terhek ellensúlyozásaként, ami a francia gazdaságot az innováción túl jelentősen segíti, és a hozzá hasonló gazdasági modellel működő államokhoz képest előnybe hozza, az a lakosság és a vállalati szektor erős patriotizmusa. Ami egyrészt a hazai termékek kiemelkedő vásárlásában, másrészt a termelés magas költségei ellenére hazai földön történő megtartásában jelenik meg. Azonban kérdés, hogy meddig elegendő ez a költségek növekedésének ellensúlyozására.

Néhány grafikon, amelyek a fent vázolt modellek közötti különbséget szemléltetik:

³ Duval, Guillaume: Liberté, inégalité, flexibilité

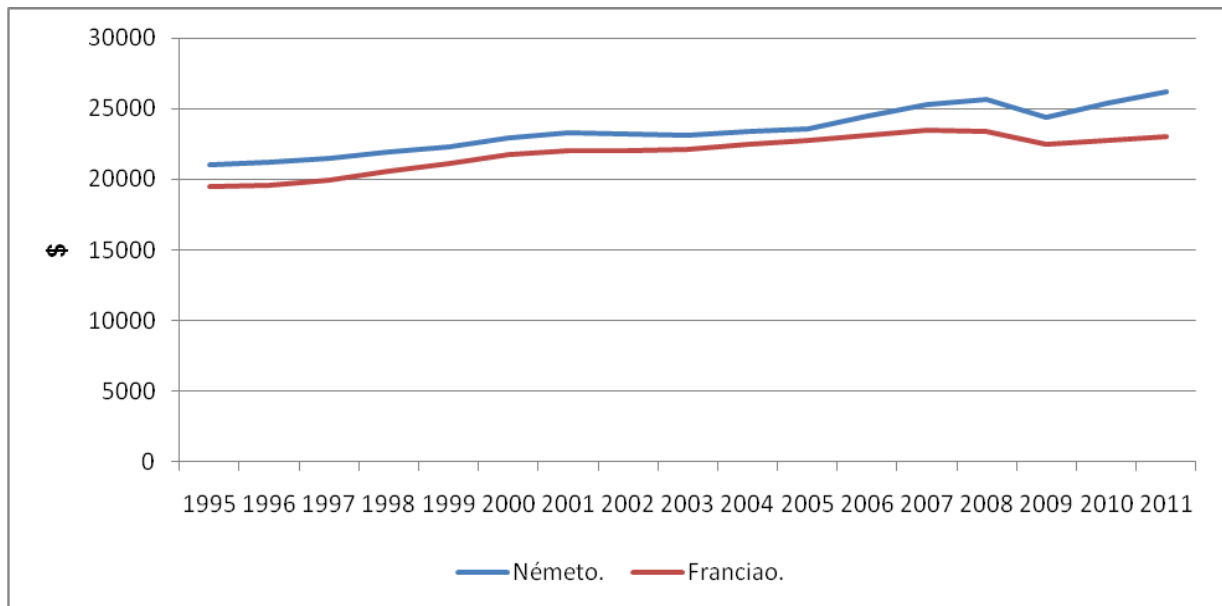
⁴ Világbank adatbázis

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

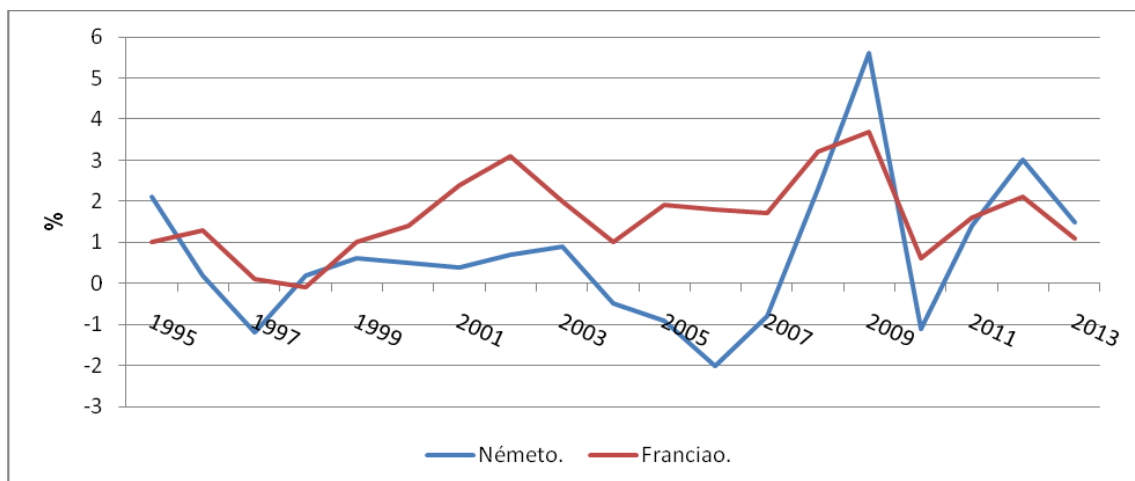
TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

1. sz. ábra – Egy munkásra jutó GDP értéke 1990-es árszínvonalon mérve
(saját szerkesztés) (Forrás: Világbank)

2. sz. ábra – Egy főre jutó GDP értéke 2000-es árszínvonalon mérve
(saját szerkesztés) (Forrás: Világbank)

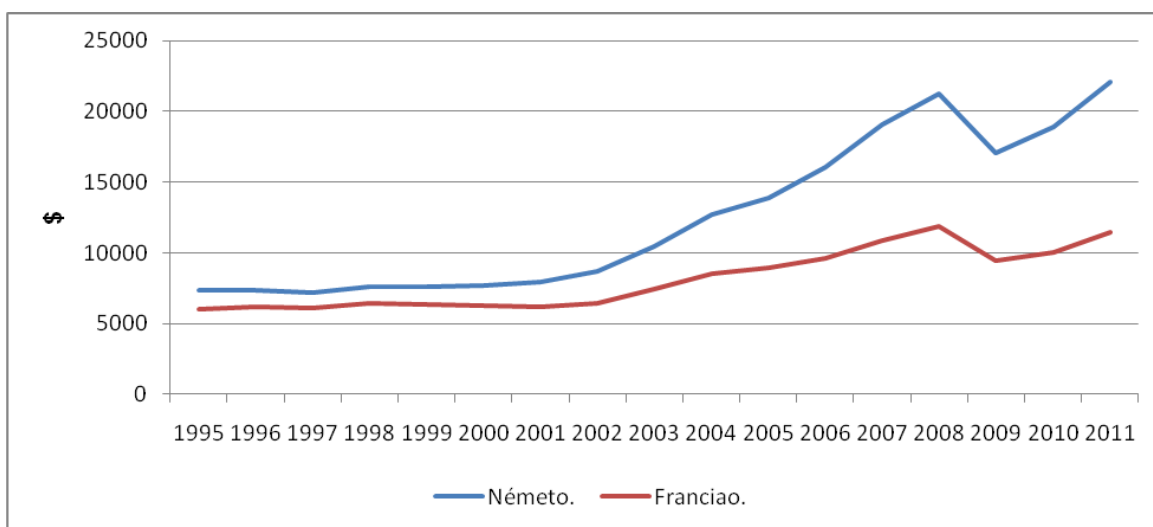
3. sz. ábra – Egységnyi munkaerő-költségek éves változása
(saját szerkesztés) (Forrás: EUROSTAT)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

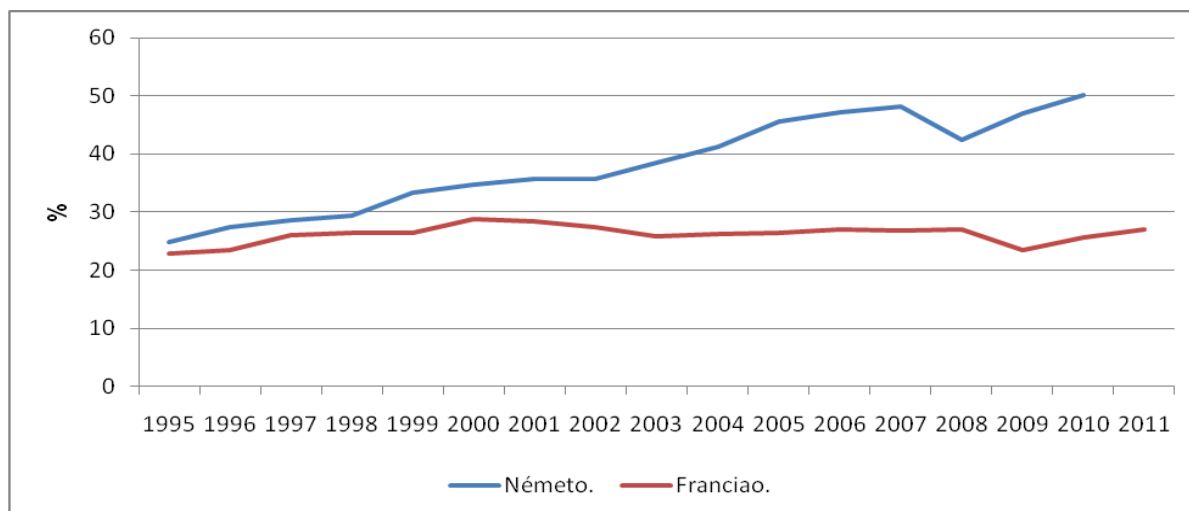
TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Az 1. és a 2. sz. ábrák jól mutatják, hogy miközben a vizsgált időszakban végig jelentősen magasabb Franciaországban az egy munkásra jutó GDP értéke, addig ha ugyanezt a teljes lakosság egy főjére vetítve vizsgáljuk, akkor már Németországban kapunk nagyobb értéket, ráadásul úgy, hogy a különbség egyre inkább nő. Ebből egyértelműen kiderül, hogy Németországban a népesség jóval nagyobb része dolgozik, mint Franciaországban. Ennek egyik oka a 3. sz. ábrán látható, amely tökéletesen mutatja, hogy amíg Franciaországban szinte teljesen egyenletesen nőnek a munkaerőköltségek, addig Németországban szinte a teljes időszakban bérdeflációról beszélhetünk. (A munkaerő-költség növekedését a válság kitöréséig végig meghaladta az árszínvonal-növekedés.)

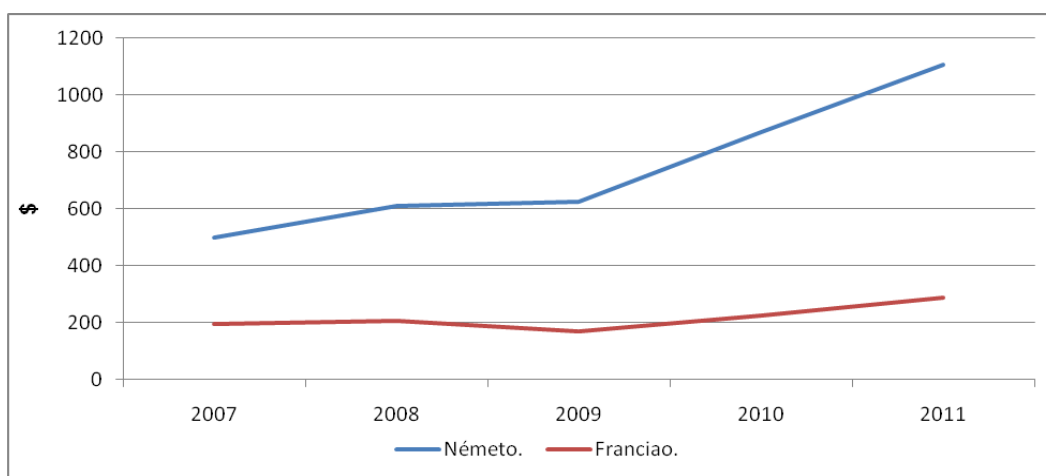
4. sz. ábra – Egy főre jutó export értéke
(saját szerkesztés) (Forrás: Világbank)

5. sz. ábra – Export értéke a gazdaság teljesítményéhez (GDP) viszonyítva
(saját szerkesztés) (Forrás: Világbank)

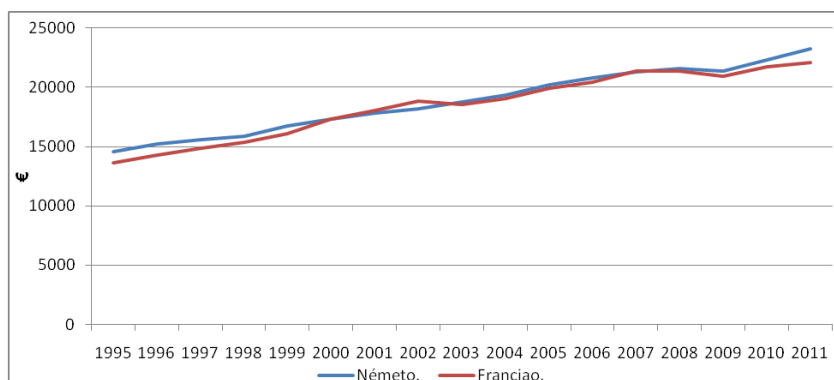
A 4. és 5. sz. ábra tökéletesen kifejezi a két gazdasági filozófia közti különbséget. Miközben Franciaországban az elmúlt 20 évben számottevően nem változott a külpiaci értékesítés szerepe a gazdaságon belül (holott ez időszak alatt az egész világon nőtt a világgazdaság méretéhez viszonyított nemzetközi áru- és szolgáltatásforgalom), addig Németországban megduplázódott az export GDP-hez viszonyított értéke! Jelenleg egy főre vetítve Németország kétszer akkora értékben értékesít a világpiacra termékeket és szolgáltatásokat, mint Franciaország!

A világpiacon értékesítés gazdaságon belül betöltött szerepét mutatja a következő diagram is, ami a két ország Kína felé irányuló exportját hasonlítja össze.

6. sz. ábra – Egy főre jutó export értéke Kína irányába
(saját szerkesztés) (Forrás: ENSZ)

1 főre vetítve körülbelül 4-szer akkora a Kínába irányuló német export értéke, mint a franciáé! És hogy mi ennek az ára? Az, hogy a jóval nagyobb foglalkoztatottság és a magasabb egy főre jutó gazdasági teljesítmény ellenére is a csökkenő reálbérek miatt a belső fogyasztás (háztartások és állami szektor) egyáltalán nem magasabb Németországban, mint Franciaországban. A válság előtti időszakban a belső fogyasztásban Franciaország nem csak beérte Németországot, hanem minimálisan meg is előzte. Ezt mutatja a 7. ábra igazolván azt a fenti állítást is, hogy a francia gazdaság növekedése alapvetően az erős belső fogyasztásra épít.

7. sz. ábra – Egy főre jutó – magán és állami – fogyasztás értéke
(saját szerkesztés) (Forrás: Európai Bizottság)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Mindkét fél a maga modelljének sikerességét és a másikénak kudarcait harsogja. A németek a gazdasági teljesítményüket hangsúlyozzák, azt, hogy a pénzügyi-gazdasági világválság és Európa terheinek egyre növekvő mértékű átvállalása ellenére is a német gazdaság remekül fest. Mélyponton a munkanélküliség és az inaktivitás, Németország egy főre vetítve a világ legnagyobb tőkeexportőre, GDP arányosan a világ legnagyobb áruexportőre. Németország világszerte versenyképessége, globális helyzete folyamatosan javul. Az alacsony munkanélküliség következtében nincsenek igazán komoly társadalmi (réteg) feszültségek — ellentétben mondjuk Nagy-Britanniával, Franciaországgal vagy például Görögországgal. A francia modellt követő gazdaságok ellenben súlyos gazdasági problémákkal küzdenek, és igazából mind ilyen-olyan német segítségre vár. A francia közgazdászok és társadalomtudósok ezzel szemben a német modell társadalmi problémáira hívják fel a figyelmet. A csökkenő reálbérek következtében a német családok gyerekvállalási hajlandósága tovább csökkent az elmúlt időszakban. Ezzel Németországban a társadalom előregedése felgyorsult. Véleményük szerint, bár gazdasági mutatók szintjén jól mutatnak a német adatok, hosszú távon súlyos társadalmi problémákkal kell majd szembenéznie az országnak. Ezzel szemben a magas születési arányszám kapcsán Nyugat-Európában messze Franciaországban a legkisebb probléma a társadalom előregedése. Így az ő meglátásuk szerint igazából ez a modell a sikeres.

A kritikák különösen a francia baloldal részéről élesek és kemények.⁵ A baloldali francia társadalomtudomány számára elfogadhatatlan a német modell, és ezért az ellentétek különösen baloldali francia kormány idején éleződnek ki. Németországban a követendő gazdaságpolitika kapcsán nem érzékelhető semmilyen jelentősebb eltérés a parlamenti nagypártok között. (Egyedül talán részlegesen a zöldek a kivételek.) A fentebb vázolt német gazdasági modell igazán Schröder vezetése idején pörgött fel a 90-es évek második felében, és ettől egyik Merkel-kormány sem tért el egyáltalán.

Nekem nem tisztem és ebben a cikkben nem is feladatom a modellek közötti reláció felállítása. Igazából ezt úgy is csak az utókor tudja majd pontosan meghatározni. Azonban azt tisztán kell látni, hogy a folytatandó és sikeresnek vélt gazdaságpolitika módjáról ily mértékben eltérő vélemények kapcsán nagyon nehezen elképzelhető, hogy megszülessen a valódi európai Gazdasági és Monetáris Unió, azaz közösségi szintre kerüljön a teljes gazdaságpolitika. Márpedig az integrációnak ez a következő szintje. Ebben az esetben a jövedelem-újraelosztás, azaz adókiadás és költségvetési kiadások tervezésének jelentős része Brüsszel kezébe kerülne. És ezzel együtt még egyes olyan egyéb jelentős jogi szabályozók is, mint az adók típusai és mértékei, munkaügyi szabályok stb. Márpedig mindezen folyamatok, működése, működtetése és szabályozása kapcsán eléggé eltérő a két álláspont véleménye. És a saját modell feladása mind a politika, mind a gazdaság és mind legfőképpen (különösen Franciaországban) a társadalom részéről nagyon komoly ellenállásba ütközne. (Pont emiatt gondolom úgy, hogy a franciától és némettől még jobban eltérő brit társadalmi-gazdasági modell miatt Nagy-Britannia sose lesz az „Európai Egyesült Államok” része.)

Lesz-e közös Európa? Lesz-e, aki hajlandó lesz a nagyok közül a saját gazdasági-társadalmi rendszerét feláldozni? Lesz-e politikus, aki ezt keresztül meri, és keresztül tudja erőltetni saját nemzetén és gazdasági szereplőin? Vagy sose jut el Európa a mostaninál magasabb integrációs szintre, és előbb-utóbb a jelenlegi rendszer működésképtelenségéből adódó feszültségek a dezintegráció irányába tolják a rendszert? Vagy esetleg a két modell „kibékíthetőségével” próbálkoznak majd, és a közös Európa gazdaságpolitikája megint valami öszvérmegoldás lesz (ami eddig sose jött be az európai integráció történetében – lásd euróvezet)? A pénzügyi-gazdasági világválság hatásai miatt valószínűleg sokkal gyorsabban választ kapunk a fenti kérdésekre, mint azt néhány évvel korábban gondoltuk volna.

⁵ Duval, Guillaume: L'Allemagne défends son modèle de croissance

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Kulcsszavak: európai integráció, Németország, Franciaország, gazdaságpolitika

Keywords: European integration, Germany, France, economic policy

FELHASZNÁLT IRODALOM

DUVAL, Guillaume: *L'Allemagne défends son modèle de croissance* In – Alternatives Economique 2010.03.19.

DUVAL, Guillaume: *Liberté, inégalité, flexibilité* In – Alternatives Economique 2013.01.03.

Felhagyhat az inflációs célkövetéssel Nagy-Britannia In – portfolio.hu 2012.12.13.

AMECO adatbázis (Európai Bizottság)

ENSZ adatbázis

EUROSTAT adatbázis

Világbank adatbázis